

Öykünün İmkânsızlığı: Rasim Özdenören'in Öykümsüleri

M. Fatih KANTER*

ÖZ

Her çağ, kendine uygun yeni edebî türlerin oluşumuna zemin hazırlar. Modern çağın ardından yaşanan hız ve teknoloji çağı da tüketime dayalı bir yaşam algısının benimsenmesine yol açtığı gibi bireylerin tüketim aracılığıyla görünür olmalarına neden olur. Tüketime ilişkin yaşam algısının edebiyata yansması sözcüklerin daha aza indirgenip öykülerin daha derinlere ve metaforik anlamlara gizlenmesiyle gerçekleşir. İşte bu tür, Batı edebiyatında "short short story" olarak ortaya çıkarken, Türk edebiyatında Ramazan Korkmaz tarafından "küçürek öykü" biçiminde adlandırılmıştır. Bu alanda özellikle Ferit Edgü, türün Türk edebiyatında önemli temsilcilerinden biridir. Ferit Edgü'nün yanı sıra öykü ile uğraşan çağdaş öykücüler de bu türde eserler vermeye başlamışlardır.

Türk edebiyatında *Mavera* dergisi etrafında toplanıp Maveracılar olarak bilinen edebî topluluğun önemli öykücülerinden Rasim Özdenören de bu türe yakın öyküler yazmıştır. Özdenören bu eserleri "öykümsü" olarak adlandırmıştır. Onun öykümsülerinde temel hareket noktası yaşamda imkânsız görünenler üzerinedir. Bu makalede Özdenören'in *İmkânsız Öyküler* adlı kitabındaki öykülerin izlekleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Küçürek öykü, Rasim Özdenören, öykümsü, imkânsızlık

Giriş

Zamanın akışı içerisinde kendini sorgulayan her birey kendini, biraz bunalım, biraz hüznün, biraz yalnızlık ve karmaşa içerisinde bulur. Zamanın akışkan ve sıradan bir parçası olanların yaşamı ile bu yaşamı dışarıdan izleyenlerin durumu elbette farklılaşma gösterir. Sorgulayan, arayan ve anlamlandıramayan bireyler, çoğu kez arada kalmışlığı ve zaman ile mekân

* Yrd.Doç.Dr., Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / KIRŞEHİR
fatihkanter@ahievran.edu.tr

arasına sıkışan sisifik öznenin trajedisini yaşarlar. Bu arayış ve anlamlandırma çabası, çağın ruhuyla birlikte edebi metinlere de siner. İşte tam da bu noktada Ramazan Korkmaz ve Mutlu Deveci'nin tanımlamalarıyla "akreple yelkovan arasına sıkışan özgür görünümlü, ama bürokrasinin kâğıttan kelepçelere tutukladığı çağcıl mahkûmların, kendini fark ettikten sonraki çığılığı" (Korkmaz-Deveci 2011: 13) tüketim çağının bireyini ve bu bireyin yaşam karşısındaki tavrını anlamlandırır.

İmkânsız öykü mümkün müdür? Öykülemek midir imkânsız olan yoksa öykü müdür? İnsan varoluşundan bu yana, nesnel zaman boyutu içerisinde imkânsız gibi görünen birçok olayı aslında kendi öznel zamanında farklı algılamalar aracılığıyla yaşayabilir. Fakat bunu durup resmetmeye ya da beyan etmeye zaman yoktur. Zira tüketim çağında en çok da zamanlar tüketilmekte ve bireyin zamanı ötekine yönelik kaygılarla ve ötekinin tahakkümüyle elinden alınmaktadır. Öykü kişileri aracılığıyla imkânsızın sınırlarını resmetme arzusunda olan Rasim Özdenören'in *İmkânsız Öyküler* adlı kitabında kitabın başlığı ile aynı ismi taşıyan bir hikâye olmadığını da belirtmek gerekir. Fakat kitapta yer alan seksen öykünün temel izleği, bireyin imkânlarını zorlayan, imkânsız olarak algılanan durumların ve olayların aslında yaşamsal daire içinde mevcut olabilme ihtimalidir.

Zamanın Sınırları ve Sınırsızlığında Şaşkın Bireyler

Rasim Özdenören'in *İmkânsız Öyküler*'i her ne kadar yazarın son çalışmaları olarak bilirse de aslında içten içe hep varolan ama zamansızlığın sıkıştırdığı dünyada sırasını bekleyen anlatılar olarak göze çarpar. Zira *Mavera* dergisinin kurucularından olan Özdenören ve arkadaşlarının dergiyi adlandırma girişimleri de bunun kanıtı niteliğindedir: "Mavera. Yani öte, yani bir şeyin ötesinde bulunan, insan aklının ötesinde veya üstünde bulunan, Frenkçe deyişleyle transandant (transcendent). Bu kelimenin türevi olan MAVERAÎ (transcendental) ise, öteye mensup, öteki âlemlerle ilgili, deneyüstü, tabiatın üstün, fizik ötesi gibi anlamlara gelir" (Eryarsoy 2008: 81). Modern çağ ve dahası tüketim çağında yaşamın birey tarafından algılanışı ya da algılanamayışı işte bu "öte yer ve öte zaman" kavramlarının sorgulanmasını gerektirir. Bu da bireyi "aşkınlık" ve "içkinlik" sorununa doğru yönlendirir. Fakat modern çağın insanındaki aşkınlık, sadece içsel yolculuğunun tekâmülü değildir. Çünkü o, devrin şartları gereği hızlı yaşama çağında hem hızlı yaşamalı hem de durup kendini dinlemeli ve zamana hükmedebilmelidir.

İmkânsız Öyküler'de yer alan öykülerin temel sorunu, zamansızlık ve zamanların öteki tarafından (ç)alınması üzerinden kurgulanır. Fakat burada dikkati çeken nokta, zamanın görünen boyutunun bir de farklı yansımalarının

oluşudur. Zira fiziksel anlamda akıp giden zamanın bireyleri alıp sürükleyen tarafının yanında varlığın içten içe akışını da kurgulayan bir zaman vardır. John Urry'nin tespiti şöyledir;

"İnsanlar zamansaldır ve insan varoluşunun zamansal karakterinde anlamlarını bulurlar. Varlık kendi zamansal karakterinde ve özellikle de ölüme doğru hareket noktasında görünür kılınır. Varlık zorunlu olarak doğum ile ölüm arasındaki hareketi ya da geleceğin, geçmişin ve şimdinin karşılıklı uzanmasını ve açılmasını içermektedir. Ayrıca zamanın (ve mekânın) doğasının, aralıklar ya da anlar gibi, uzlaşımalsal olarak ölçüldüğü biçimler ile karıştırılmaması gerekir. Ölçülebilir zaman-mekân, Batı kültüründe zaman-mekân ilişkilerine empoze edilmiştir" (Urry 1999: 17).

Ölçülebilir olan zaman ve mekân arasında yaşamını devam ettiren bireyler, ruhsal anlamda zamanı aşma denemelerinde bulunur. Mehmet Narlı'ya göre, "Rasim Özdenören'in özellikle 80'li yılların ortalarından sonraki bütün denemelerinde ve öykülerinde bilincin ruhsal olanla münasebetlerinin vurgulandığını söyleyebiliriz" (Narlı 2011: 53). Fiziksel olan ile ruhsal olan ilişkisini zaman-mekân birlikteliği içerisinde bireyi merkeze alarak irdeleyen Özdenören, ruhsal bir arayışın işaretlerini sezdirir. Fiziksel anlamda zamanın sınırladığı ve zamanın boyutları dışına çıkmayı görünürde imkânsızlaştıran yapı, metafizik boyutta mümkün kılınır. Bedensel olanaksızlığı ruhsal aşkınlık ile mümkünleştiren bireyler, dünyalık yaşamın sınırlarını da zorlarlar. İşte Özdenören öykülerinin "imkânsız"lığını sınayan bu durum, fiziksel algının insanları nasıl yanılgıya düşürdüğü noktasına odaklanır.

Dünyalık hayat içerisinde zamanın anlamını yitirdiği bir anda fiziksel algının imkânsız olarak tanımladığı olaylar da yaşanabilir. Bu imkânsızlıklar ise tüketim çağının doymak bilmeyen devasa arzularının ve "tüketim resitalleri"nin arasında yitip gider. Nitekim Özdenören'e göre, "Gündelik hayatımızın imkânsızları, imkânsız olanları, aslında bizim gündelik hayatımızın içindeyken bile onları ıskalıyoruz. Oysa biz farkına varmasak da, olmayacak şeylerin olması devam edip duruyor. Birinin buna dikkatini yöneltmesi gerekiyordu" (Asım Öz, 24 Temmuz 2009). İşte bu dikkatten hareketle metinlerini kurgulayan Özdenören, *İmkânsız Öyküler*'de kentlin zaman yutan sokakları arasında zamanı ölümsüzleştiren bireyleri ya da zamanı ötelerde arayan ve varlık kaygısı taşıyan bireylerin öyküsünü anlatır.

Zamanın belirlenmiş akışı içerisinde, Martin Heidegger'in tanımlamasıyla şimdi ve burada olan "dasein" ile zamanın aşkın ve içkin boyutunu içselleştirmiş bireyler, *İmkânsız Öyküler*'de de karşımıza çıkar. Zira şimdi ve burada olan insan, varlık sorunsalının merkezi konumundadır. "İnsan aynı

zamanda (Da) (orası/orada/ora/oralı) olandır. Çünkü varlığı böyle yükümlülüğüne alma insanın soyut değil somut bir özelliğidir. Ora (Da) dünyada ora olmanın biçimidir, bu da varlık üzerinde sorgulamayla gerçekleşir” (Levinas 2006: 32). Şimdi ve burada iken, geçmiş ve geleceğiyle bağlantısı olan birey, farkındalık ve arayış sürecini başlatır. Kitapta yer alan “Kuklacı” adlı öykünün sonunda yer alan; “Kimdi kuklacı? Kuklayı değil de kuklacıyı hedefleyecek olsam onu nerde bulacaktım? Nerde?” (Özdenören 2009: 18) ibareleri bu “arayışın” ve yaşama ilişkin sorgulayıcı tavrın somutlaşmış hâli gibidir. Yine bu doğrultuda kurgulanmış olan ve küçürek öykü tanımlamasına daha çok yaklaşan “Ayak İzleri” adlı öykünün başında ise “Bilmediğin ayak izlerini sürerek bilmediğin bir yerlere gitmek –gitmek: yani bir şeylerin ardından sürünmek” ibareleriyle de varoluş kaygısı taşıyan bireyin ötelere/maveraya ilişkin bir arayış macerasına yöneleceğine işaret edilir. Fakat bu arayış süreci, kahramanı öylesine tehlikeli bir maceraya iter ki; sonunda kiminle ya da ne ile karşılaşacağını bilemez. Varlığını sorgulayan her bireyin gerçekleştireceği ikinci basamak arayış olacaktır. Bu arayış, ben’in özde kendisiyle buluşması ve tanışması anlamını taşır. Nitekim aynı kaygısal süreç, “Korkak ve Öteki” adlı öyküde de bireyin varoluşsal sancılarıyla birlikte duyurulur.

Bireyin yaşamsal süreçteki arayışlarının “zaman mekân sıkışması”na bağlı yabancılaşma çerçevesinde duyurulduğu “Korkak ve Öteki” öyküsünde, bir tren yolculuğunda “istasyon birliktelik” (Bauman 2011: 65) yaşayan ve birbirine dokunmaktan çekinen iki taraf, yabancılaşmanın ve kendisini ötekenden yalıtma arzusunun toplumsal boyuta yansıyan izdüşümleridir. Nitekim öyküde, tesadüfî karşılaşmaya dayalı zorunlu birlikteliğin aynı mekânı paylaşma yazgısına dönüşmesi, korkan tarafın, öğrenen tarafa yaklaşır ve ona dokunursa bütün hayatının değişeceği kaygısıyla belirginlik kazanır. Oysa “İğrenenin durumu da az vahim değil o da karşı tarafa değmekten çekiniyor... Onları bir araya bir yolculuk getirdi. Korkak ilk kez konuşma ihtiyacı duyuyor, - Eh, bu yolculuk da bitiyor, dedi, kalkıp yüzümü yıkamanın zamanıdır, dedi. Ve kalkıp tualetin yolunu tuttu. Kapıyı açtığı anda karşıdaki aynada birden kendi yüzüyle karşılaştı, o da ne? Bu yüz üç günden beri öğrenerek seyrettiği karşıdakinin yüzüydü.” İşte yolculuk metaforuyla birleşen ve fiziksel temasa dayalı bir kaygıyla açığa vurulan bu varlık sorunsalı, içimizdeki korkak ve karşısındakine dokunmaktan öğrenen bireyin varlık arayışı içerisinde karşımıza çıkabilir. Kendini başkalarından soyutlayan bireyin kendisini bile “ötekileştirme” çağın bunalımlı yalnızlığına ve ötekileşme yazgısına işaret eder. Modern sonrası çağın gereklerini yaşarken benliğinden uzaklaşan, doğallığından kopa(rı)lın bireyin ruh hali, “Korkak ve Öteki” adlı öykünün temel izleğini oluşturur. Zira kendisiyle hesaplaşamayan bireyin dış dünyadaki gerçeklerle de yüzleşmeye cesareti yoktur.

Bununla birlikte arayış, tinsel anlamda kendilik değerlerini kurgulamak isteyen her bireyin çıkış noktasıdır. Bu çıkış noktasında kentlin içindeki modern yaşamda zamansızlıktan yakınan ve bir şeyleri yitiren bireyin "arayış"tan vazgeçmeme zorunluluğu, "Yitiriş" adlı öyküde umutsuzluğu öteleme üzerinden yansıtılır. Bu yansıtma tarzı, aynı zamanda tasavvufi anlayışta anlamını bulan "aramakla bulunmaz ancak arayanlar bulanlardır" ifadesinin de bir biçimidir:

"Yitiğinin ardında koşarken umutsuzluk yaşamadı. Arama çabasını sürdürdü. Bu boşa çıkmış teşebbüsü arayışın ve sonunda tecelli edecek başarının, dolayısıyla sürecin bir evresi olarak gördü. Elden kaçırma ve yitirme, hayır, kapatılmış olmakla eş anlamlı değildi.

Öyleyse sürdürmeliydi. Emekleyerek de olsa... Biliyordu ki yitik oradaydı, bulunmayı bekliyordu" (Özdenören 2009: 138).

Yitik olanın neresi olduğu sorusu varlığını tümleyecek her insan için ayrı bir cevap gerektirebilir. Nitekim Gasset'e göre,

"Tarih boyunca kendini nice kez yitirmiştir insan- dahası, öbür tüm canlılardan farklı olarak, kendini yitirme, varoluşun ormanında, kendi iç dünyasında yitme yetisi sayesinde, insan var gücüne harekete geçerek kendi benliğini yeniden bulmaya çabalar. Kendini yitmiş duyma yeteneği ve tedirginliği, insanoğlunun trajik yazgısı, aynı zamanda da yüce ayrıcalığıdır" (Gasset 2011: 51).

Hem bir trajik yazgı hem de yüce bir ayrıcalık olan yitmek, bireysel duyarlılıklar ile toplumsal duyarlılıkların çakıştığı noktada anlam kazanır. Yitmek, sadece fiziksel anlamda varlığın yok olması anlamını içermez, o benliğin derinliklerindeki "öz"ün de yitimini içerir. İşte bu nedenle modern zamanlarda sıkça kullanılan "kalabalıklar içinde yalnızlık" ve "seyretilmiş ilişkilere maruz kalmak" ibareleri yitip gitmek sözleriyle paralellik arz eder. Ancak Rasim Özdenören, öyküsünde yitiğin bulunmasını ısrarlı bir arzuya dönüştürür.

Modern çağın, insanı sadece belirli ritüellerle sınırladığı ve mekâna hapsedtiği gerçeği Özdenören'in öykülerinin genel karakteristiklerinden biridir. Modernleşmeyle birlikte kentleşen ve kentleştiğçe de sosyal iletişim ağları koparılan bireyin trajedisi, biraz hüznün kokan biçimde ele alınır. Bununla birlikte zamanın sonsuz kuşatıcılığı sıradan insanların yaşamlarının arasından olağanüstü bir şekilde hayatıyet kazanır. Kitabın ilk öyküleri olan "Kel Satıcı" ve "Kör Kemancı"da şimdi üzerinden geçmiş ve gelecek kurgusu sağlanır. Aşağıda "Kel Satıcı" öyküsünden bir bölüm bulunmaktadır:

"Çolak Berber: Ah diye inledi. İşte o anda iskemlesi kaydı, yüzü sabun köpüğü içindeki müşterisiyle birlikte aşağı doğru düşmeye başladı. Kel satıcı düşmeyi durdurmak için zurnasını yeniden üflüyor, ötekiler düşüyor ve bu oyun böylece sonsuzca sürüp gidiyordu. Ne birinin düşmesi son buluyordu, ne ötekinin zurnasını üflemesi: biri zurnasını üfledikçe öteki düşüyor, öteki düştükçe kel satıcı da anadan doğma bir zurna virtüdüzmüşçesine zurnasını öttürüyordu" (Özdenören 2009: 12).

Hayal ile gerçeğin kesiştiği noktada bireylerin sıkışmışlığı ve "arada kalmışlığına" işaret eden ve adeta yaşamın kısır döngüsünü imleyen bu ibareler, Özdenören'in "Kör Kemancı" öyküsünde ise zamanın akışı içerisinde varlığı ile yokluğu belirsiz olan kişiler üzerinden sorgulanır.

"Ne birinin düşmesi son buluyordu, ne ötekinin zurnasını üflemesi" ifadelerinde gizlenen zaman algısı ve yaşamın rutinleşen tekrarı, geçmiş-an-gelecek arasındaki varlığın metafiziksel yönüne işaret eder. Zira "mekân gibi zaman da net değildir, Özdenören'de. Hep aradakalmışlık vardır: Ne karanlık ne tam aydınlık "alacakaranlık" (Sabah) hâkimdir" (Yıldırım 2011: 74). Bu durum aslında bizi yine "mavera" adı üzerinden ötelemleri arzulan aşkın birey anlayışına yönlendirir. Bir derviş ya da veli gibi zamanın içindeki "boşluğu" kullanabilenlerin imkânsız gibi görünen ama Özdenören'in tabiriyle gerçekte varolan ve ıskalanan öykülerinin varlığı tartışılır.

Mümkün ile mümkünsüz arasındaki çatışma, "Baş" adlı öyküde ise ironik bir tarzda işlenir. Öyküde, otoriter ve kuşkucu bireylerin birbirlerinin fiziki varlık alanlarını ihlal ederken benliklerini ele geçiremeyecekleri gerçeği üzerinde durulur. İşte tam da bu noktada mümkün ile mümkün olmayanın çatışması ya da birbiri içine geçmişliği yaşamsal gerçeklikler ve ihtimaller üzerinden sorgulanır: "Kitaplığındaki kitap polis tarafından yakalandı. Onu mor ve kızılötesi bir işle meşgul oluyor sanarak işlem yapmaya koyuldular. Her şey mümkündü. Mümkün olmayan da mümkündü." (Özdenören 2009: 24).

Mümkün olan her şeyin aslında insanın inanması ile ilgili olduğu felsefesinden hareketle kurgulanan öykülerde, alt katmanda yatan başka bir sorun ise modern devrin getirdiği güvensizlik ve ontik kaygı olgusudur. Kuşku ve korku kültürü ile kendine ve başkalarına güvenemeyen insan "Öcün Yüreğine Saplanan Kama" adlı öykünün girişinde devir ile birlikte yerilir:

"Yaşadığımız günler son iki yüz yılın süregelen hasılasıdır (sütünü sayma!).. insanoğlunun geçirdiği belki en çılgın zaman dilimi.. arz, insanın ayağının altından belki her zaman kayıyordu, ama onun sarsıntısını insan hiç bu denli somut duymamıştı.." (Özdenören 2009: 53).

İnsanın geleceğini kendi elleriyle hazırladığı gerçeğine göndermede bulunan yukarıdaki ibareler, varlığını bir çıkmaz olarak duyumsayan bireylere işaret eder. Modernizmle birlikte ele alınan insanın trajik bir sona doğru gidişine de göndermede bulunan Özdenören, geçmişin ve şimdinin aslında gelecek olduğu veya gelecek kurduğunu işaret eder. Zamanın çok boyutlu ve anlaşıl(a)maz yönünün kuşattığı insanın anlaşılır olan bir zaman kurgusu içerisinde yürüme endişesi de bu trajiji hazırlamaktadır.

Sonuç

Tüketim çağının insanı zamansızlıktan şikâyet ederken, bitmek bilmeyen tüketim arzularından vazgeçmeyi düşünmediği gibi başkaldırı yerine kabullenmeyi ve alışmayı benimser. Zira çağın gerçeği modern kentli bireyi sürekli tüketime doğru yönlendirir. Öyle ki; modern kentli bireyi zamansızlıktan şikâyet ettiren maddelerin ve metallerin tüketimi değildir. Aslında hayallerin "meta fetişizmi" aracılığıyla tüketimi ya da tükenmişliğidir. Doymak bilmeyen arzular ve isteklerin zamansızlıkla birleşmesiyle hayali kurulan bir şeyi daha tüketmeye bile fırsat bulamadan başka bir hayali tüketmeye başlanılan bir çağdayız artık.

Yaşanan çağ içerisinde okuruna yönelen Rasim Özdenören, kendi deyişle "postmodern öykünün kendisini ziyaret ettiğini söylerken", zamansızlığın ardına sığınmış kentli, mutsuz ve yalnız insanların hayatlarında da imkânsız olan anların aslında varolduğu gerçeğini gösterir. Çünkü öykülerin geneline de yansıdığı üzere hayatın yüzeysel akışı içerisinde, "Korkak ve Öteki" adlı öykünün kahramanı gibi kendisiyle yüzleşemeyen bireylerin imkânları zorladığı ya da imkânsızın aslında hep derinlerde varolduğu gerçeği irdelenir.

Kaynaklar

- Eryarsoy, Mehmet Nezir (2008), "Rasim Özdenören Hayatı-Sanatı-Eserleri", Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, İstanbul: Fatih Üniversitesi.
- Bauman, Zygmunt (2011), *Parçalanmış Hayat* (Çev. İsmail Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gasset, Ortega y (2011), *İnsan ve Herkes*, (Çev. Neyyire Gül Işık), İstanbul: Metis Yayınları.
- Korkmaz-Deveci (2011), *Türk Edebiyatında Yeni Bir Tür Küçürek Öykü*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Levinas, Emmanuel (2006) *Ölüm ve Zaman* (Çev. Nami Başer), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Narlı, Mehmet (2011), "Rasim Özdenören'de Yazı, Düşünce ve Sanat Estetiği", *Çok Sesli Bir Yazar Rasim Özdenören*, (Haz. Ömer Erinç), Kahramanmaraş Belediyesi.

Öz, Asım, 24 Temmuz 2009, "Rasim Özdenören'den İmkânsız Öyküler", <http://www.iz.com.tr/?git=habsab&kod=47>.

Özdenören, Rasim (2009), *İmkânsız Öyküler*, İstanbul: İz Yayınları.

Urry, John (1999), *Mekânları Tüketmek* (Çev. Rahmi G. Ögdül), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Yıldırım, Ercan (2011), "Rasim Özdenören Öyküsünün Düşünsel Kültürel Dokusu ve Temel İzlekleri", *Çok Sesli Bir Yazar Rasim Özdenören*, (Haz. Ömer Erinç), Kahramanmaraş Belediyesi.

ABSTRACT

The impossibility of Story: Storyishes of Rasim Özdenören

Every age prepares the conditions necessary for the formation of its own literary trends. The speed and technology following the modern period is associated with consumption. The reflections of this association is realized by the decrease in the number of words and the conceal of stories in a deeper construct. This genre appears as "short short story" in Western literature, whereas it is named as "küçürek öykü" by Ramazan Korkmaz in Turkish literature. Ferit Edgü appears as one of the representatives of this genre. In addition to him, authors engaged in short stories have begun to produce works in this genre.

One of the important representatives of the group known as "Maveraacılar", gathered around *Mavera* journal, Rasim Özdenören is also an author who produced works close to this genre. He named these stories as "storyish". His main focus in these storyishes is on those appearing impossible. In this article, we will focus on the themes taking place in *İmkânsız Öyküler*, a book by Rasim Özdenören.

Key Words: Short short story, Rasim Özdenören, storyish, impossibility